

Sed non erit finis, si non dico errata, quae aut minutiora sunt 28, 1
aut certe rariora. Sed depravationes eas, quae funditus rem universam
evertunt, singulas persequemur. Nihil enim est integre, fideliter, scite ab
eo dictum, nihil non depravate, non ignoranter, non quasi ab homine
5 insensato traductum. In nullo sensus philosophi servatur. Omnia longe
alio distrahuntur. Nec verisimile aliquid aut rebus ac veritati, quamvis G 34^v
falsum, saltem propinquum exponitur. Quare si unum vel alterum B 38^v
addemus, finem de infinita huius hominis dementia faciemus.

Vigesimum particulae quartae problema ponitur ab Aristotele: 2
10 »Quamobrem ixiae faciunt, ne generent, qui eas patiuntur?« Has ixias
etiam in hoc volumine alibi nominatas et in libris de animalibus saepius
aliter alii capiunt. Nos genus apostematis esse genitali spiritu et materia
spermatice ad vertebra lumbos ceterasque partes renibus ac femoribus
vicinas conversa in marginalibus scholiis diximus. Sic enim et rationes
15 philosophi aperte docent, et vis verbi significat. Ixia enim graece non
tibias, non pedes, non inferiores partes, sed quae lumbos et vertebra
obeant atque complectantur, significat. Contra Cages varices inter-
pretatus est. Quis ferret tam alienam a veritate rem philosopho, quasi
sic ipse dixerit, inique attributam. Si certe in margine de varicibus
20 dici existimare se ascripsisset, nemo posset perperam id factum arguere.
Licet enim unicuique sine alterius iniuria, quae credit vera esse, etiamsi
non sint, depromere. Aristoteli autem ac veritati rerum palam detrahere,
id nemo, nemo umquam, o Cages, aequo animo patietur. »Cur, inquit,
gignendi facultas iis tollitur, qui a varicibus tenentur.« Et in <XXXVII.
25 part. IV.>: »Cur spadones, inquit, vel omnino varicibus vacant vel minus B 39
habent?« Et in calce huius: »Talis autem est puer et mulier, quorum
neutrum varices habere consuevit. Praeterquam si mulier, raro.« Prae- G 35
tereo singulorum semper alienam a rebus verborum potestatem. Gigni
enim alienius atque generalius est, quam res flagitet. Nec facultas de in-
30 sita rerum vi ac naturali, sed de topiis dicitur externisque rebus. Nec
tentigo, sed mentula emarcescit. Et »praeterquam si mulier, raro« dicendi
modus, praeterquam quod historicus est, veritati etiam propter dubi-
tationem immixtam vehementer repugnat. Iunioribus haec hisque
similia praetermittantur. Rebus enim ipsis praecipue, non verbis feren-
35 dam a nobis opem censemus. Quid ais Cages? Naturalis generandi
virtus tollitur varicosis? At C. Marius multique alii et varicosi erant
et filios ex se ipsis generabant. At omnibus ixiosis tentigo, ut philo-
sophus ait, non accidit. Varicosis, si scire cupis, quam saepius accidat,
aut periculum in te facito aut a bucinatoribus tuis, qui periculum

15 Ixia G Ixis B | 25 <XXXVII. part. IV.> G B lacuna | 27 neutrum B
neuter G

10 Arist. Probl. 8' 20. 878 b, 36. Διὰ τί αἱ ἰξίαι τοὺς ἔχοντας κωλύουσι γεννᾶν; |
23 Theod. Probl. IV 20. 425 b. | 25. 26 Theod. Probl. X 37. 434 b.

fecerunt, diligentius quaerito. Non vides saltem rationem a philosopho redditam. » Quoniam, ait, *ixia translato spiritu fit*, genitali videlicet, — de hoc enim plane loquitur — quo translato mentulae quoque tentigo prosternitur. Multa sane a medicis de varicum causis solent tractari.

B 39^v Quis eorum umquam genitalis spiritus translationi causam dedit? Nemo, 5 nemo prorsus. Nam omnes ore uno voceque una clamant itinera longa et continua, cursus vehementiores ac crebriores, onera humeris nec

G 35^v parva et saepe ac diu sustentata existendi varices causam esse. His enim et venae tibiaram pressae ampliantur et sanguis ad inferiora depellitur. Ita sanguine, non genitali spiritu, sicut tu fingis et Aristote- 10 lem in crimen atque mendacium vocitas, varices non iuxta genitalia membra, sed in tibiis, nec ut pustulae, sed sanguine, sicut diximus, venis elatis sincero intumescunt.

3 Dicet forsitan quispiam ipso Cages non doctior *ixiae* vocabulum nonnumquam pro varice poni. Vide, quantum sic verba fundenti attri- 15 buo. Sit verum, quod dicitur. Scribatur *ixia* etiam pro varice, nec ab imperitis, sed a doctissimis atque peritissimis Graecis. An ob hoc, o Cagulei, quoniam a peritissimis canem pro quadam fulgente stella scriptum invenietis, quandocumque forte canem audietis, stellam dici putabitis? O fanaticos homines, immo insensatas potius beluas! Nam si 20 quicquam hominis praeter figuram haberent, viderent profecto verba rebus accommodanda esse, non res verbis.

4 Ixiosos fieri tam spadones quam mulieres negat Aristoteles. Perpulchre id traducit Cages. Non irrideo. Perpulchre namque id mihi B 40 factum videtur. Quod sic factum est, ut totum auctorem suum oboleat, 25 ut re tale sit, qualis auctor, ut hinc res, inde nomen in unum coacta conveniant. Quid igitur Cages et spadones et mulieres negari ab Aristotele scribit varicosos fieri solere? Furoris sane omnia, quae dicit, plena G 36 sunt adeo, ut me quoque in furorem vertant, cum de ipsis cogitem atque scribam. Nec enim reperio verba, quae tantae amentiae furorique 30 congruant. Spadones et mulieres varicosi natura fieri nequeunt. Spadones cur? Sanguinem non habent? At magis ipso abundant ixiosi quam antea. Venis carent? Dicit non potest. Itineribus, cursibus oneribusque non conquassantur? Non minus sane quam ceteri. Cur ergo, si causae omnes ita in ipsis sicut in aliis concurrere posse inveniuntur, effectus 35 quoque similiter non concurrent? Haec eadem de mulieribus scribi possent, nisi menstruorum defluxus varicibus esset impedimento. Sed si menstruus retinetur sanguis, multo facilius quam in viris varices in mulieribus extollentur.

5 Unde igitur hae prodigiosae Cagem fictiones invaserunt, unde 40 portenta haec innata sunt sibi? Unde animo varicosus adeo factus

20 beluas] belluas G B | 32 abundant G habundant B

2 Arist. Probl. δ' 20. 878b, 37 sq. ἡ ὅτι ἡ ἰξία γίνεται μεταστάντος πνεύματος.

est, ut omnes, qui acciderunt hominibus umquam aut accidunt aut accident, varices tumore animi superarit. Non enim tantum in pedes insurgere illi soliti sunt, quantum ipse in veritatem. Sed non est huius temporis, unde facta sint haec omnia, quaerere. Non enim in Cagem B 40^v
5 nec in complices suos invectivas conscribimus, sed iniuriam a nobis propulsamus, quod omnibus licet, et Aristotelem ac veritatem simul defendimus.

Sed quintae quoque particulae XXXI. consideremus, ubi quaerit 29, 1 Aristoteles: »Quare qui phthisim patiuntur et lassi labore, praeparati
10 ad pollutionem in somno sunt?« At Cages: »Cur, inquit, genitura in somnis iis profluere solet, qui aut a labore lassescunt aut tabe consumun- G 36^v
tur?« Non intelligo equidem, quomodo genitura profluere lassis soleat. Genituram enim sic dici latine scio, ut naturam, ut feturam, ut, si quis ita vult, generaturam. Sed a rebus ipsis conicio pro spermate
15 hominis ipsum genituram cepisse. Sit sane Latinis lex, aut potius iis solum, quibus scripta Cagis latina videntur, quicquid Cages egesserit. Profluere vero solitam esse genituram cur dixit? Longe namque aliud hoc est, quam esse ad pollutionem praeparatos. Non enim semper a
20 praeparato solet profluere. Nam quis nescit praeparatos nos esse ad multa saepe, quae nobis non accidunt?

Magni ab omnibus ingenii Aristoteles fuisse iudicatus est, multos-² que praeclaros viros scripta eius a natura ipsa dictitata putasse memoriae proditum est. Hanc laudem illud potissimum et comparavit, quod cautissime, hoc est proprie vereque adeo loquatur, ut non nisi natura B 41
25 ipsa de naturalibus loqui rebus videatur. De quacumque re scribit, verbis protinus ipsis percipitur. Actune, an potentia rem putet esse, qua de loquitur, utrum in genere, an in parte proferat, habeatur per se, an per accidens, non latet. Primumne ut sit, an non, perspicitur. Nihilque penitus, quod ad rem recte intelligendam pertinet, praetermittitur sicut
30 hic. »Quare, inquit, lassi«, et quoniam lassitudo multis accidere modis soleat, »labore« addidit. »Quareque, inquit, lassi labore homines praeparati ad pollutionem in somno sunt?«

Cages autem quasi philosophiam et gloriam eius e memoria homi-³ num evellere velit, nullo ipsum sequitur pacto, sed cuncta confuse, G 37
35 indistincte ac in alium redacta sensum pervertit. Nam primum hic praeparationem hanc omnino abolevit. Deinde pollutionis verbo reiecto »cur genitura, inquit, profluere solet«, et sic a pollutione ad seminis profluentiam rem penitus diversam sensum transtulit. Nam pollutio est seminis in momento temporis per saltum exitus summa cum volup-
40 tate atque tentigine sola coitus imaginatione. Profluentia vero seminis

9 phthisim B phtisim G | 27 habeatur G habetur B | 35 sensum G sensuum B

8 Arist. Probl. ε' 31. 884 a, 6 sq. Διὰ τί ἐξονειρωκτικοί εἰσιν οἱ κοπιῶντες καὶ φθισιῶντες; | 10 Theod. Probl. V 31. 428 b.

est ipsius seminis exitus longiore fluentis tempore absque saltu, absque
 B 41^v tentigine, absque ulla omnino voluptate nec per coitum nec per cogi-
 tationem coitus. Haec quam diversa sint, quis praeter Cagem et lau-
 datores eius non viderit?

4 Sic traducendus Aristoteles est, o boni viri vos, ne puerorum seduc- 5
 tores appellem! Tantane vobis fanatica ex puerorum seductione con-
 fidentia adoluit, ut viros quoque ad ineptum intelligendarum rerum
 sensum seducere atque transferre credideritis? Cur hanc naturae pug-
 nam indixistis? Cur eam omni studio persequimini? Cur non sinitis,
 quantum in vobis est, rectis secreta ipsius traductionibus intelligi? 10
 Atqui vos et naturae homines estis. Ipsa enim vos parentibus vestris
 quasi organis usa genuit? Quare ad similes actus ipsi praebere vos debe-
 tis? Cur eam distrahitis? Cur violatis? Cur in tenebras ignorantiae
 intruditis?

30, 1 Prosequamur cetera in hoc problemate Cagis vitia. Non omnia; 15
 nemini enim ea vis dicendi, nemini sic longa vivendi spatia, id flumen
 G 37^v ingenii dari mea quidem sententia potest, ut omnes sicarii traductionum
 ineptias recensere possit. Plures namque in eis fere sunt quam syllabae.
 Non extollo rem, sed iudicium expono meum. Iurare persancte possum
 plura me in volumine problematum intollerabilia esse Cagis conicere 20
 B 42 vitia, quam verba sunt. Nam verbis nonnumquam singulis vitia multa
 insunt, verbaque omnia sunt a rebus remotissima, quae prosequi om-
 nino infinitum est.

2 Opus enim est verborum antea vim omnem explanare, deinde
 videre, quid Cages in singulis interpretatur, — verum ut, quale id sit, 25
 intelligatur, non gravabimur — etiam ad ipsorum Caguleorum erudi-
 tionem verbum unum, quale sit et quomodo rebus ab ipso accommoda-
 tur, considerare. Lassescunt inchoandi verbum est. Haec verba non
 incipiendi solum potestatem habent, nec vehementiam tantum signi-
 ficant. Sed, cum utrumque modo habent quodam, plerique alterius eis 30
 attribuentes falluntur. Intendi enim rem eam, quae significatur, osten-
 dunt. Nihil porro intenditur, quod non inceperit. Hinc fit, ut principium
 quoque rei ostendere videantur. Nam cum intentio progressus sit ad
 maiora, necesse est, ut principium incrementi aliquid capias. Aliter
 enim ne intelligi quidem incrementum potest atque progressus. Declarat 35
 id Mercurius apud Plautum in Alcumena. Nam cum Iovem abeundi
 esse tempus moneret: »Lucescit«, inquit. Et paulo post: »Lucescit. Eamus
 G 38 hinc«. Deinde lucescit. Et parvo temporis lapso intervallo rursus inquit:
 »Lucescit«. Ita ostendit a prima posse aurora usque ad ortum solis hoc
 B 42^v verbum dici. Intenditur enim semper lux oriente vero iam sole. Nemo 40
 recte dicet lucescit, sed lucem iam esse absolute aut iam illuxisse. Id

18 syllabae G sillabae B | 19 extollo G estollo B | 33 intentio G intensio B

37 Plaut. Amph. 543.

ipsum usus etiam auctorum frequens declarat. Non enim nisi a verbis, quorum potestas, id est res significata, intendi natura potest, haec ab eis verba derivantur. Calor, frigus, fames, albedo, tremor, lassitudo, amor, macredo, gracilitas incrementum recipiunt. Quamobrem recte
5 dicitur gracilisco, macresco, amasco, lassesco, tremisco, albescio, famesco, frigesco, calesco. At legere, audire, manere, accipere, tenere, armare, censere, possidere intendi natura nequeunt. Ideo forma carent inchoandi, quae rem illam significat, quam repugnante natura minime suscipiunt. Haec de inchoandi verborum forma praelibasse satis sit.

10 Nunc videamus, quam longe a rebus, de quibus tractatur, lassescendi abest verbi potestas. Nemo est, qui nesciat asinos, mulos, equos, si requiescere a lassitudine laboreque incipiant, confestim erigere. Id hominibus quoque accidit. Quare cum ad somnum prolabimur propter liquefactionem et motum, sicut philosophus ait, — longum enim est
15 omnia latius enodare — phantasmatis motis accedit ad tentiginem coeundi imaginatio, qua fit, ut sperma magno impetu et voluptate prosiliat. Id accidere lassescensibus minime potest. Illi enim lassescunt
labore, in quibus labor et lassitudo adhuc et continuatur et crescit, Quorum alterum praesens in verbis possidet tempus, alterum inchoandi
20 forma necessario retinet. Cages si hoc nescit, cur philosophum non sequitur? Cur, quod ille praeterito, iste praesenti verbo expressit? Deinde, quomodo labor et lassitudo continue in somnis crescit? Cur enim ait: qui labore lassescunt in somnis? Si adhuc laborantes lassescunt, non dormiunt. Sin dormiunt, non lassescunt, sed requiescunt. Deinde,
25 si lassescunt, quomodo erigunt? Id enim quieti, quae labore succedit, non ipsi labori evenire solere periculum et in nobis et in brutis quotidie facimus. Quodsi non erigunt, quomodo ex ipsis semen cum voluptate prosilit? Sed si profluentiam seminis, quae sine voluptate atque tentigine fit, intelligit, sciat eam in somnis quidem forte magis, in vigilia
30 vero non rarius accidere. Adde, quod verbo graeco seminis eruptio, quae per somnium fit, significatur.

Sed quid facio? Facilius mihi erit arenam maris, caelorum stellas, frondes arborum quam ineptias Cagis enumerare, quae aut in compositione verborum aut in collatione rerum aut in singulis verbis rebusque
35 singulis aut in accommodatione verborum ad pondera rerum turpiter ab eo atque ignominiose committuntur. Verba semper nova quaerit, B 43^v contemnit trita, subtrahit, addit, mutat, pervertit, confunditque omnia, quod unico solum declarare verbo sat erit. G 39

Passionem membrorum, quam sicco frigore fieri philosophus testatur, siderationem vocat. Verbum inauditum, fictum. Unde nescio, nisi forte a duro ferreo insensatoque corde fingentis. Id scio eam passionem certissimo latine verbo rigorem appellari. Quis non legit apud historicos saepius rigentibus membris nequivisse milites arma capere? Quis non

B 43
G 38^v

G 39

IQAMINA 2006

audivit illud Vergilii: »deriguit visu in medio, calor ossa reliquit?« Quis clementiam Alexandri apud Quintum Curtium non admiratus est, cum frigore paene confectum militem in sua sede collocasset? At ibi et rigore, quod huius rei proprium verbum est, et communius stupere et torpere membra frigore dicuntur. Cages vero ubi siderationem didicerit, 5 nescio. Ubi reperit, non invenio, nisi forte ab erucis herbarumque vermibus acceperit. Namque vel apud alios integra inveniuntur. Integra dico, quoniam ipse mutilata semper aut producta et quasi protensa vel transformata plerumque ponit. Quae igitur ab aliis integra sumuntur, ea longe in alium sensum ab ipso rapiuntur. 10

6 Celsus tubercula solus nominavit, quae Graeci condylomata dicunt. B 44 Quo verbo multi Latinorum usi sunt. Qui de verbis scribunt, condylomata esse asserunt quasi glandulas, quae sub cute duro humore collecto sustolluntur. Id Cornelius quoque in cura ostendit, cum excidenda esse G 39^v tubercula radicitus consulat. At Cages spreto auctore, unde id vocabulum 15 mutuatus est, pro omni tumore ac ulceribus ipsis plerumque capit. Nam ulcera, quae in corpore colliguntur propter sudores extollunturque passim, ea etiam tubercula nominat. Quae tamen exulcerari Aristotelem, in hoc secutus vel invitus asserit. Ulcera ergo esse coactus fatetur illa, de quibus philosopho sermo est. Nec enim exulcerari nisi ulcera recte 20 dixeris. Tubercula vero, id est glandulae, aut numquam aut raro exulcerari solent. Cur ergo tubercula, id est glandulas, pro ulceribus posuit? Cur? Quia omnia per ignorantiam permiscet atque conturbat.

7 Multa huiusmodi sunt sicut exsitare pro comedere, refrigerare pro frigefacere, haesitas pro balbutie, igne confectum, quod assum est, 25 colis pro mentula, stirpes pro arbustis, pro herbis, pro arboribus pro plantis denique omnibus, quae apud ipsum vitam etiam agere quasi homines dicuntur. Bima, trima, lenticitas, lentores, amula, plautra B 44^v multaque alia eructat mira vel dira potius, virus pro spermate vel, ut ipse plerumque dicit, genitura. Sic imperitus est, ut ipsum, sicuti credo, 30 illud Vergilianum seduxerit: »distillat ab inguine virus«. Quo verbo poëta ille venenosam rei vim ante oculos ponere voluit. Sed de his hactenus.

8 Cetera quattuor de quinque membris clara sunt. Nam et verba raro verbis apte adhaerent, et res rebus plerumque repugnant, et sin- 35 gulae in se ipsas vacillant, ut plurimum atque distrahuntur. Nec rebus umquam paene verba congruunt, sed alio vis rerum, alio verborum potestas animum distrahit. Haec omnia ideo Caguleis eveniunt, quia G 40 philosophum nec intelligunt nec saltem verba eius sequi dignum arbi-

1 deriguit *scripsi sec. edit.* dirriguit G B | visu *sec. edit.* visum G B | 24 exsitare *scripsi* (σπρέω)] exitare G B | 26 colis *scripsi* colem G B

1 Verg. Aen. III 308. | 11 Cels. Med. VII 2. 6 (*ed. Richter-Albers* 253, 13. 254, 36). | 31 Verg. Georg. III 281.

trantur. Quod si vel intelligenti <pate>facere necesse est, — fit enim saepius tum propter brevitatem, tum propter rerum difficultatem, tum propter verborum varias potestates atque multiplices, ut sensus multiplex esse videatur — multo quidem magis ignoranti ac stulto.

5 Sed dicendi hunc cursum iam retineamus et aliquando finem non 31, 1
Caguleis ineptiis, quippe quae nullum habeant, sed nobis ipsis imponamus. Satis iam superque omnia ex his, quae dicta sunt, Cagis vitia
perspici posse confido, praesertim si quis diligentius ad traductionem
nostram aut etiam ad veterem conferat suam. Nam quemadmodum
10 si ex male materiato aedificio lapidem unum subtraxeris, omnia illico
magno cum fragore deferuntur, ita si unum aliquid ex translationibus B 45
Cagis ad collationem revoces examenque cogas subire, universa protinus
videbis corruere. Id ille metuens et quidem vehementer formidans —
malitiosa enim stultitia est — his verbis ab omni traductionum colla-
15 tione atque examine legentes statim sic praefando deterret: »Tamen
errores et sordes istorum interpretum adhuc legis atque defenditis,
qui tanti mali causam dederunt. Non in ignem proiicitis, nonnulla
potiusque eiusmodi habere exempla vultis? Cuius mali tam magni
causam prisca Aristotelis traductores dederunt?« O pessime omnium!
20 Tu has reddis gratias illis, propter quos philosophia multo magis
apud Latinos floruit — nec adhuc penitus extincta est — quam umquam
apud Graecos.

Si nihil illi traduxissent, essent Alberti, essent Scoti, essent Aegidii, 2
esset Thomas, essent alii quam plures aut in philosophia aut in theologia G 40^v
25 aut in medicina praeclarissimi viri, quorum scriptis naturae secreta,
theologiae profunditas, medicinae varia, multiplex subtilisque ratio,
quae ante illas traductiones omnia iacebant in tenebris, hominibus
patuerunt? Cuius Graecorum scripta sic copiose diffunduntur, sic acute
absolvuntur, sic dilucide proferuntur sicut Alberti, qui hac ipsa de re
30 Magni solus cognomen sibi comparavit? Armis id multo antea Philippi B 45^v
Alexander obtinuit, deinde Gnaeus Pompeius non magis armis quam
Romanorum gratia, postremo vita, moribus omnique catholicae reli-
gionis sanctimonia Basilius, Caesariensis episcopus, cognitione atque
scientia rerum. Nemo adhuc praeter Albertum id cognomen assecutus
35 est. Tolle interpretationes, quae ante nos fuerunt, nullus erit Albertus.
Quis vel in theologia ordinatius copiosiusque vel super Aristotelem
brevius, distinctius, dilucidius graece umquam scripsit, quam Thomas
latine? Finge nullas ante nos interpretationes Aristotelis fuisse, ubi
tibi essent scripta, praecepta, inventa Thomae? Ubi ceterorum, ne
40 longior sim, volumina rebus copiosa, numero paene infinita, scientia
naturae manu scripta, ore prolata, corde cogitata inventaque? Harum

29 dilucide] dillucide G B | 31 Pompeius] Pompeus G B | 37 dilucidius] dillucidius G B

15 Theod. Probl. Praef.

rerum omnium causam priores dederunt interpretes, o Cagulei. Has res tam grandes, tam utiles, tam gloriosas nisi doleretis Latinis per interpretamenta veterum exstitisse, non exclamaretis melius fuisse nulla
 G 41 quam huiusmodi exempla ipsos habuisse. Nam nisi habuissent, nihil profecto scissent. Hac de causa ergo doletis, cruciamini, ferre non potestis, sed dicitis, scribitis, praedicatis: o utinam nulla philosophiae Latini habuissent exempla! Quia non videtis ipsos in magnas ignorantiae
 B 46 tenebras et execrabilem servitutis calamitatem veluti genus nostrum ruisse.

Non ignoro equidem et Cagem et omnes Graecos, qui sua opinione
 8 vel ultra caelos elati pluris se faciunt ceteris simul omnibus, nimium angi stimulisque tum invidiae, tum ingratitude cruciari, quod Latinos videant doctrina rerum, magnis civitatibus, armis, divitiis, dignitate auctoritateque plurimum valere. Certiorque sum, si possent, omnia haec in peius versuros, quam modo res Graecorum radicitus a Turcis
 15 eversae iacent. Id non dicerem, nisi Cages scriptis suis praedicaret. Nec enim tantum potuit in Latinos furorem retinere. Exclamat melius esse nulla philosophiae habere quam eiusmodi exempla, cuiusmodi ad hos dies a priscis edita sunt. Aegre fert, quia non citius in ignem interpretamenta priscorum proiciuntur. At his tunc sublatis scientia omnis
 20 tollitur. Alia enim non erant. Et hoc est, quod optat. «Melius erat, inquit, nihil habere quam huiusmodi habere.» Scientia vero sublata cetera quoque propter ignorantiam facile vacillabunt. Quare si, quantum in eo est, cognitionem rerum a Latinis subripit, non est dubium,
 G 41^v quin potentiam etiam, si posset, alio derivaret. Cur autem ausus est
 25 tantam rem tam aperte scribere? An acerrimos odii atque invidiae stimulos celare non potuit? Credo, quia stultus est. An eversurum
 B 46^v omnia se posse sperat, quod aliquem nancisci ex levitate sperat, qui possit? Non est meum id quaerere. Coniiciant, quorum interest.

«Nullas malas traductiones <melius> quam priscas» Latinos hortatur. 30 Estne inter nullum et aliquid proportio? Melius est nihil habere, inquit, quam malum aliquod habere. Suntne malae translationes et ipso nihilo peiores, quae tot praestantes philosophos, tot theologos sanctos, tot excellentes medicos pepererunt? Sed omni carent, inquires, ornamento. Quid tu verborum ornamentum dicendique crepitus rebus anteponis? 35
 «Philosophus, inquit Cicero, si affert eloquentiam, non aspernor. Si non affert, non requiro. Re mihi satisfaciat.» Quantum porro iuniores rerum scriptores satisfecerunt, res ipsa, ut diximus, clamat, et nos oculis ipsis cernimus. Non vix singulos in singulis regionibus tollerandos

2 grandes G grandis B | 30 malas G male B | priscas B priscos G | 33 praestantes G praestantis B | 34 excellentes G excellentis B

21 Theod. Probl. Praef. | 36 Cic. De fin. I 15.

philosophos, ut olim in Graecia, sed singulas urbes, immo castella singulosque religiosorum hominum conventus dialecticis, philosophis, theologis nulla in re priscae Graeciae cedentibus referto. Illud quoque in tertio de finibus a Cicerone scriptum adversus te militat. »Omne, 5 inquit, quod de re bona dilucide dicitur, mihi praeclare dici videtur. Istiusmodi autem res dicere ornate velle puerile est. Plane vero et perspicue expedire posse docti et intelligentis viri.« Audisti? Si in philosophia morali puerile est ornatui verborum nimio invigilare, quid G 42 puerilius erit, addo, et turpius, quam in naturali hoc ipsum magis quam B 47 10 res insectari? Quodsi puerile hoc Ciceroni videtur, quis qualisque Cages videri debet, qui et res omnes pervertit et verborum non elegantem ornatum aut omnino latinum, sed turpem quandam inconditam, duram, obscuram a communi usu longe remotam, hispidam denique atque agrestem compositionem et Carmentalem singulorum potestatem in- 15 auditamque semper fere inquit? Sed in rhetoricis quoque, statim in principio, quid hac de re sentiat, operae pretium est Ciceronem audire. Sapientiam sane coniunctam eloquentiae in caelum laudibus extollit. Si alterum optandum sit, rerum scientiam amplectitur et quasi divinam colit. Eloquentiam, id est ornatum verborum a sapientia seiunctum, 20 quasi turpissimam stultitiam contemnit atque aspernatur.

Id certe meum ad hunc transferendi laborem animum induxit. 5 Et politiores enim in dicendo legendis meis futuros homines puto et rebus ipsis maiorem me attulisse lucem multis rationibus existimo. Quae si assequar, omnipotenti Domino nostro Iesu Christo laus sit, 25 qui non, ut sordes peccatorum meorum merentur, in tenebris me latere voluit, sed gratiae suae mihi plus, quam ferre queam, largitus est. Sin vero non assequar, non dubito, quin laboris huius mei, quo nemini B 47^v obesse, omnibus prodesse conor, et praemium apud iustissimum iudicem mihi depositum sit, et non nihil tum apud praesentes, tum maxime 30 apud posteros sepulta iam invidia laudis atque gloriae, praesertim G 42^v cum nusquam a communi usu dicendi, quoad eius fieri potuit, diverterim illudque Ciceronis semper ante oculos habuerim, quod re ipsa Cages aspernatur atque contemnit. »Vitium, inquit, maximum est in dicendo a vulgari genere orationis atque consuetudine communis sensus 35 abhorrere.«

Haec ille oratori consulit, libros ad fratrem statim incipiens. Tu 6 autem, o Cages, tu Cages philosophiam, quae, quantum fieri potest, communioribus tradenda vocabulis est, ne ad rerum difficultatem verborum quoque durities addita tenebris omnia ignorantiae obscuret, ad

5 dilucide] dillucide GB | 22 politiores] polliciores GB | 27 nemini G nomine B

4 Cic. De fin. III 19. | 17 cf. Cic. De invent. I 1. | 33 Cic. De orat. I 12.

Mohler, Kardinal Bessarion. III.

Carmentae tempora enim nova, ad barbariam ipsam revocare conatus laudem etiam hac ex re petis et in priscos interpretes quasi dignos igne insultas et studiosos philosophiae universos, quia non citius in ignem libros illorum proiiciunt, ut ignorantes atque fatuos insectaris! O superbiam hominis inauditam, o impudentiam singularem, o monstrum 5 hominis numquam perspectum! In ignem, in ignem tu eos libros, qui tot tantosque philosophos theologosque pepererunt, ut enumerari vix queant, in ignem, inquam, tu priscorum scripta proiicienda consulis, B 48 hortaris, impellis? Et non verbis, quotidie ut audio, quam scriptis clamas, contendis, garris? Cur? Ut tua laudatorumque tuorum scripta, 10 nugae, ineptiae perpetuo maneant? Amens penitus es, si hoc speras.

7 Sed ad rem redeamus. Quoniam malitiosa, ut diximus, stultitia G 43 est, ne collatio traductionum ignorantiam prodat, primum interpretes eiici priscos ab eo suadetur. Deinde philosophi ordinem non sequitur, sed perturbat transfertque omnia alia alio, quod non collationis solum 15 facilitatem tollit, sed multo magis facit, ut problematum philosophi scientia penitus pereat. Multa enim propter brevitatem et rerum naturam obscuriora sunt. Qua de causa et qui non intelligunt, commentorum luce, et qui recte se intelligere arbitrantur, exponentium auctoritate confirmari cupiunt. Qui autem scripserunt, Aristotelis 20 ordinem, non Cages secuti sunt. Quare qui Cagem legit, is numquam commentis iuvari, numquam auctoritate commentatorum confirmari poterit. Praeterea multi particulas, sicut ab Aristotele positae sunt, ut brevius rem suam peragant, numero nominare solent. Legi equidem apud Albertum, legi apud Thomam ita verbi gratia dici, sicut in tertia 25 vel sicut in XX. vel XXX. problematum particula dicitur. Solent sane, ut debent, studiosi nominatam numero particulam protinus quaerere, B 48^v ut absolutam rei totius cognitionem consequantur. Cages commiscet transponitque omnia sic, ut plus laboris mihi videatur unum vel alterum in libris suis problema invenire, quam totum volumen exarare. Non 30 enim ordinem solum particularum permutat, ut quintam verbi causa G 43^v faciat nonam, et nonam vigesimam, sed nonnullas etiam, quae quoniam prolixiores apud philosophum sunt, in plures dividi propter magnitudinem solam possunt, in duas vel tres partes dilaceravit easque partes non ordine aliam post aliam collocavit, sed aut longe aliam 35 ab alia distraxit aut aliis brevioribus coniunxit. Ita et locos earum certos mutavit et integritatem contaminavit. Hunc confundendi non parvum laborem, non video, cur suscepit, nisi stultitia, malitia, perfidia. Nam sicut stultitia malitiosa est, ita malitia perfidiosa. Malitia igitur credo ipsum fecisse, ut ignorantiam tegere suam possit, perfidia, 40

18 commentorum G comentorum B | 19 luce G lucem B | 20 auctoritate G auctoritatem B | 22 commentis G comentis B | commentatorum G comentatorum B

ut pro virili partem faciat, ne quid boni, si fieri possit, Latini habeant. Sed haec ita nobis dicta sint.

Verum etsi multis amentia iam patuit sua, placet tamen unam **32, 1** solum repugnantiam ex praefatione transcribere sua, quae manifestior
5 ceteris existit ac eminet, ut, quam ingeniosus doctusque sit, etiam hinc percipiatur. Pugnantia enim dicere fatui omnino esse hominis iudicatur, praesertim si brevi in oratiuncula alterum ab altero impeditur, et **B 49** utraque inter se irretita corrumpunt. Cum horum temporum philosophos redarguat, quod minus ornate ac eleganter disserant, sic inter alia in
10 eos invehitur: »Neque enim ego rebus eos minus callere ob id iudico, quia non veterum litterarum verbis disceptant, sed fieri non posse existimo, ut Aristotelis documenta per tantam proprietatem et pravitatem verborum interpretis intelligantur.« Praeterimus hic, quam turpe sit ea in re maxime peccare, quam omni studio reprehendas, et tunc **G 44**
15 maxime in crimine inveniri, quando ceteros eodem crimine damnas. Nam quod dicit: »veterum litterarum verbis disceptant«, nec quae sint veterum litterarum verba, proprie loquens poterit ostendere, nec disceptare verbum pro disputare de rebus naturalibus latine umquam dictum est. Quo igitur crimine alios arguit, eo se ipsum astringi pro
20 ignorantia et amentia non sentit.

Id quamvis intolerabile sit, — quis enim ferret hominem ea carpen-
2 tem aliorum vitia, quae in se ipso multo magis inveniuntur — tamen sibi veluti puero condonetur. Sed repugnantia ingenii Cagulei paucissimis in verbis perspiciatis, ut etiam hinc, quanta rerum doctrina laudatores
25 sui fulgeant, merito admirari possitis. »Ego enim, inquit, non ob id minus callere iuniores philosophos rebus iudico, quia non veterum litterarum disputant verbis.« Id enim sibi ex media barbarie repetita **B 49^v** illa verba significant. Habetur ergo iam secundum Cagem, quod quamvis non recte verbis utantur iuniores philosophi, rebus tamen non parum
30 callent. Quid deinde? »Sed fieri non posse, inquit, existimo, ut Aristotelis documenta per tantam proprietatem et pravitatem verborum interpretis intelligantur.« Quid garris, si rebus callent? Quomodo Aristotelis documenta non intelligunt? Nam si fieri non potest, ut Aristotelis documenta per eos interpretes, qui hactenus exstiterunt, intelligantur,
35 quomodo rebus isti callent? Nemo enim umquam aut Graecus aut Latinus aut barbarus natura rerum callere aliquos sine Aristotele dixit. **G 44^v** Tu rebus callere Latinos non negas, nec fieri posse contendis, ut Peripateticam doctrinam intelligant. Unde igitur rebus callere potuerunt? Dici non potest, quare nec pugnantia haec esse mentis compos ullus
40 negabit, nisi forte quispiam dicat rebus quidem istos a se ipsis callere nec Peripateticis quicquam percepisse, sed a se ipsis rerum scientiam

27 litterarum] Latinorum B

10 Theod. Probl. Praef.

invenisse. Cur ergo Aristotelem eis legendum, ut inde discant, proponit Cages, qui absque Aristotele rebus callent? An propter verba solum? At rerum, non verborum scientiam philosophia profitetur. Accedit, quod de Aristotelica rerum scientia sermo hic sibi est. Quare non alia
 B 50 disciplina rerum callere Italos, quam Aristotelica sponte praedicat? 5
 Statimque — verborum enim suorum sensum colligere nequit — ignorantissime atque stultissime addidit non posse fieri, ut per eos interpretes Aristoteles intelligatur.

33, 1 Multis iam ignorantia, impudentia, perfidia, temeritas amentiaque Caguleorum protracta in lucem est. Verum quoniam interpretatores 10
 priscos quasi pecudes omnino spernit Cages, non gravabimur, quamvis finem adversus eum facere statuimus, unico exemplo, quod forte nunc occurrit, prae oculis, quam diligentissime in difficilioribus rebus sequatur eos, quos spernit, omnium ponere, ut non verbis solum, sed et factis ex ignorantia et levitate sibi ipsi repugnare cognoscatur. Nam et 15
 G 45 Caguleorum vitia hinc quoque patebunt, et nos nonnullam gratiarum, quas veteribus debemus translatoribus, partem persolvemus. Debemus autem eis non parum. Nam nisi ipsa traduxissent, iuniores apud Latinos philosophi non exstitissent, qui si non fuissent, nec nos, quantumcumque sit, quod in philosophia sumus assecuti, teneremus. Fatemur 20
 enim id totum a Latinis non sic habere, ut aliunde id habere impossibile fuerit. Nam philosophiae quidem fundamenta nemo prorsus citra ducentos annos apud Graecos nisi latinis doctus litteris tenuit. Nec modo, sed semper, ex quo aliquid percepi, sic me affectum erga ipsos esse
 B 50^v argumento illud est, quod etsi multa philosophiae nobis iam traducta 25
 volumina sunt, numquam tamen verbum unum adversus ipsos scripsimus. Studium enim nobis acerrimum est non aliorum vituperationem, sed ad utilitatem communem nonnihil conferendo laudem quaerere.

2 Quas ob res dicenti breviter, quaeso, animum mentemque totam praebete. Quarto Aristoteles loco particulam de rebus venereis collocavit, 30
 quam ipse in XXVII. perverse posuit. Huius particulae XXIX. problematis pars quaedam sic a veteri traducta interprete est: »Propter quod et quibusdam ventosorum piscium plyntri foetet mulier?« Cages sic sordibus suis obduxit potius, quam traduxit: »Unde etiam piscium spirabilium quorundam virus genitale plantrum redolet?« Quid faciam, 35
 si in propulsanda iniuria defendendaque veritate meritas sibi gratias
 G 45^v reddo? Convitiatorem me dicent Cagulei, sin frigidus agam nec a me iniuriam propulsavero nec veritatem defendero. Sed dentur magis vela ventis, quam detrahantur, occurrentiaque iacto, ut dicitur, taxillo sequamur. Inaudita hominis istius ignorantia est, mirabilis et inusitata 40

38 vela] vella B

30 Arist. Probl. δ' 29. 880a sq. διὸ καὶ ἐνίοις τῶν πνευματικῶν ἰχθύων πλόντρον ἔχει ἡ γονή. | 34 Theod. Probl. IV 29. 426b (*falso cit.*)

